

Maxsus san'at maktablarida o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish masalalari**Xasanova Sitora Shuhrat qizi**Navoiy Ixtisoslashtirilgan Madaniyat maktabi
“Ma’daniy -ma’rifiy tadbirlarni badiiy bezash” kafedrası
maxsus fan o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maxsus san'at maktablarida faoliyat yuritayotgan o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishning nazariy va amaliy masalalari yoritilgan. San'at ta'limi tizimida o'qituvchilarning badiiy, pedagogik, ijodiy va innovatsion salohiyatini oshirish yo'llari tahlil qilingan. Maqolada Shovdirov S.A. va boshqa zamonaviy olimlarning san'at ta'limida kompetensiyaviy yondashuv bo'yicha ilmiy qarashlariga tayanilgan holda, o'qituvchilarning metodik tayyorgarligini takomillashtirishning pedagogik asoslari ochib berilgan. Tadqiqotda malaka oshirish, ilg'or pedagogik texnologiyalarni qo'llash, raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish va ijodiy faoliyatni rag'batlantirish o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda muhim omillar sifatida ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: maxsus san'at maktabi, kasbiy kompetensiya, pedagogik mahorat, ijodiy faoliyat, metodik tayyorgarlik, innovatsion texnologiyalar, san'at ta'limi, o'qituvchi malakasi, o'zini rivojlantirish, kompetensiyaviy yondashuv.

Bugungi kunda ta'lim tizimining modernizatsiya qilinishi, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish va kompetensiyaviy yondashuvni kuchaytirish natijasida o'qituvchining roli va mas'uliyati yanada ortib bormoqda. Ayniqsa, maxsus san'at maktablarida faoliyat yuritayotgan o'qituvchilardan nafaqat o'z fanini mukammal bilish, balki badiiy tafakkur, estetik did, metodik mahorat va ijodiy yondashuv talab etiladi. San'at ta'limi sohasida kasbiy kompetensiyaning shakllanishi o'qituvchining o'quvchi bilan samarali muloqot o'rnatishi, o'quv jarayonini zamon talablari asosida tashkil etishi hamda o'z ustida doimiy ishlashini taqozo etadi.

Kasbiy kompetensiya o'qituvchining bilim, ko'nikma, malaka va shaxsiy sifatlarini uyg'unlashtirgan holatda o'z kasbiy faoliyatini samarali amalga oshirish qobiliyatidir. Bu jarayon o'qituvchining doimiy o'z-o'zini rivojlantirish, zamonaviy metodikalarni o'rganish, raqamli texnologiyalarni o'quv jarayoniga tatbiq etish va innovatsion fikrlashni shakllantirishni o'z ichiga oladi.

Shovdirov S.A. (2017, 2025) ta'kidlaganidek, san'at o'qituvchisi o'z kasbiy faoliyatida ilmiy-tadqiqot yondashuvini, o'quvchilarda badiiy kompetensiyalarni shakllantirishni va o'qitish jarayonida ijodiy metodlardan foydalanishni bir butunlikda amalga oshirishi lozim. Chunki san'at ta'limi o'qituvchidan nafaqat dars o'tish, balki

o'quvchilarning estetik dunyoqarashini shakllantirish, ularni go'zallikni his etishga o'rgatish vazifasini ham talab qiladi.

Shu sababli, maxsus san'at maktablarida o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish dolzarb ilmiy-pedagogik masalalardan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada aynan shu jarayonning asosiy yo'nalishlari, metodik va tashkiliy imkoniyatlari, hamda ularni takomillashtirish yo'llari tahlil qilinadi.

Hozirgi davrda ta'lim tizimida kechayotgan islohotlar o'qituvchining kasbiy kompetensiyasiga yangi talablar qo'ymoqda. Ayniqsa, maxsus san'at maktablari o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligi va mahorati san'at ta'limining sifatini belgilovchi asosiy omil sifatida qaraladi. Chunki san'at o'qituvchisi nafaqat bilim beruvchi, balki estetik tarbiyachi, ijodkor, psixolog va metodist sifatida faoliyat yuritadi. Shu bois, o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish masalasi dolzarb pedagogik muammolardan biridir.

Kasbiy kompetensiya tushunchasi o'qituvchining o'z kasbiga oid bilim, ko'nikma va malakalarni puxta egallaganligi, shuningdek, ularni amaliy faoliyatda samarali qo'llay bilish qobiliyatini anglatadi. Maxsus san'at maktabi o'qituvchisi uchun bu kompetensiya badiiy did, estetik qarash, vizual tahlil, ijodiy tafakkur, kompozitsion fikrlash, texnik ko'nikmalar va o'quvchi bilan muloqot madaniyatini o'z ichiga oladi.

San'at o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasini shakllantirish jarayoni kompleks yondashuvni talab etadi. Birinchidan, bu jarayon o'qituvchining nazariy bilimlarini chuqurlashtirishni, ikkinchidan, metodik mahoratini oshirishni, uchinchidan esa o'z kasbiy faoliyatida ijodiy yondashuvni shakllantirishni nazarda tutadi. Bu borada Shovdirov S.A. (2017, 2025) o'z tadqiqotlarida san'at ta'limida o'qituvchining metod tanlashdagi kompetensiyasi, interfaol texnologiyalardan foydalanish va o'quvchilarda badiiy kompetensiyalarni shakllantirish masalalarini chuqur tahlil etgan.

Maxsus san'at maktablarida o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda quyidagi asosiy yo'nalishlarni ajratish mumkin:

1. Pedagogik-psixologik tayyorgarlikni chuqurlashtirish.

O'qituvchi o'quvchilarning yosh xususiyatlari, individual ehtiyojlari, psixologik holatini to'g'ri tahlil qila olishi zarur. Bu unga har bir o'quvchining ijodiy salohiyatini to'g'ri yo'naltirish imkonini beradi.

2. Metodik kompetensiyani takomillashtirish.

Dars jarayonida samarali o'qitish metodlarini tanlash, interfaol va innovatsion texnologiyalarni qo'llash, dars mazmunini estetik va badiiy jihatdan boyitish o'qituvchining metodik salohiyatini belgilaydi. Shovdirov S.A.ning tadqiqotlarida bu masala alohida o'rin tutadi. Unga ko'ra, o'qituvchi darsni tashkil etishda o'quvchi faolligini ta'minlovchi, ularni mustaqil fikrlashga undovchi metodlardan foydalanishi zarur.

3. Ijodiy faoliyatni rivojlantirish.

San'at o'qituvchisi o'z kasbida ijodkorlikni namoyon eta olishi kerak. Buning uchun u o'z ijodiy ishlarini takomillashtirish, san'at asarlarini tahlil qilish, yangi g'oyalarni yaratish va o'quvchilarga namuna bo'lish orqali badiiy yetakchilik vazifasini bajaradi.

4. Raqamli kompetensiyani shakllantirish.

Bugungi kunda raqamli texnologiyalar ta'limning ajralmas qismi bo'lib bormoqda. San'at o'qituvchilari grafik dizayn, raqamli rasm chizish, 3D modellash, onlayn o'qitish platformalaridan foydalanishni o'rganishi zarur. Bu o'qituvchining zamonaviylik darajasini belgilaydi va o'quvchilarga yanada boy imkoniyatlar yaratadi.

5. Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish.

O'qituvchi o'quvchilar, ota-onalar va hamkasblar bilan samarali muloqot o'rnatish kerak. Bu jarayon o'quv muhitida ijobiy psixologik atmosfera yaratadi va ta'lim sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

San'at ta'limida o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini shakllantirishning pedagogik imkoniyatlari, eng avvalo, amaliy mashg'ulotlar, ustaxonalar, seminar-treninglar, ilg'or tajriba almashinuvi jarayonlarida namoyon bo'ladi. Malaka oshirish kurslari o'qituvchilarning zamonaviy ta'lim jarayonlariga moslashuvini ta'minlaydi. O'qituvchilar uchun yaratilgan ijodiy laboratoriyalar, san'at ko'rgazmalari va tanlovlar ularning badiiy dunyoqarashini kengaytiradi, o'z ustida ishlashga undaydi.

Kasbiy kompetensiyani rivojlantirishda o'z-o'zini tahlil qilish, refleksiya ham muhim o'rin tutadi. Har bir o'qituvchi o'z faoliyatini baholay olishi, kamchiliklarni aniqlab, ularni bartaraf etish yo'llarini belgilashi lozim. Bu o'z navbatida o'qituvchining professional o'sishiga xizmat qiladi.

Shovdirov S.A. (2024) tomonidan ilgari surilgan kompetensiyaviy yondashuv modeliga ko'ra, o'qituvchi faoliyatining samaradorligi uning ilmiy-tadqiqot faoliyati bilan bog'liqligiga ham bevosita ta'sir etadi. Ya'ni, o'qituvchi o'z darslarini tashkil etishda ilmiy asoslangan metodlardan foydalanishi, o'quvchilarning san'atga oid bilimlarini faqat nazariy emas, balki amaliy asosda ham shakllantirishi zarur.

Kasbiy kompetensiyani rivojlantirishda motivatsiya va kasbiy o'sishga bo'lgan ehtiyoj ham muhim omil hisoblanadi. O'qituvchi o'z faoliyatini ichki motivatsiya bilan olib borishi, o'z kasbini sevadigan shaxs bo'lishi lozim. Zero, san'at o'qituvchisi faqat bilim emas, balki go'zallikni, estetikani va ijodni o'rgatadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2030-yilgacha mo'ljallangan ta'lim konsepsiyasida ta'lim sifatini oshirish, pedagoglarning kasbiy malakasini takomillashtirish, uzluksiz ta'lim tizimini rivojlantirish masalalari ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan. Shu nuqtai nazardan, maxsus san'at maktablarida faoliyat yuritayotgan o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish — nafaqat individual, balki tizimli yondashuvni talab etadi.

Kasbiy kompetensiyani shakllantirishning yana bir yo‘nalishi — ilmiy-metodik tadqiqotlarda faol ishtirok etishdir. O‘qituvchilarning o‘z pedagogik faoliyatini ilmiy asosda tahlil qilishi, tajribalarini maqolalar, konferensiyalar orqali ommalashtirishi ularning ilmiy-pedagogik salohiyatini oshiradi. Shu bilan birga, Shovdirov S.A. (2017) ta’kidlaganidek, san’at ta’limida o‘qituvchilarning ijodiy-tadqiqot kompetensiyasini rivojlantirish kelgusida ta’lim sifatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Maxsus san’at maktablarida o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish ham muhim o‘rin tutadi. Masalan, interfaol metodlar, “Flipped classroom”, “Project-based learning”, “Case-study” kabi texnologiyalar o‘qituvchini dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi. Bu esa o‘z navbatida o‘qituvchilarda mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv va badiiy kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, o‘qituvchining kasbiy etikasi ham kompetensiyaning ajralmas qismidir. San’at darslarida o‘qituvchilar bilan muloqotda samimiyat, estetik muhitni yaratish, o‘zini madaniyatli tutish, o‘qituvchining shaxsini hurmat qilish o‘qituvchining madaniy-ma’naviy yetukligini aks ettiradi.

Shunday qilib, maxsus san’at maktablari o‘qituvchilari uchun kasbiy kompetensiyani rivojlantirish – bu uzluksiz jarayon bo‘lib, u nafaqat individual mahoratni, balki butun ta’lim tizimining sifatini oshirishga xizmat qiladi. O‘qituvchi o‘z ustida doimiy ishlashi, san’atning yangi yo‘nalishlarini o‘rganishi, metodik va ijodiy faoliyatini takomillashtirishi orqali zamonaviy kompetent pedagog darajasiga erishadi.

Maxsus san’at maktablarida o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish bugungi kunda ta’lim tizimidagi eng muhim strategik yo‘nalishlardan biridir. Chunki san’at o‘qituvchisi o‘qituvchilarning estetik dunyoqarashini shakllantiruvchi, ijodiy salohiyatini rivojlantiruvchi, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdiruvchi yetakchi shaxs sifatida ta’lim jarayonida hal qiluvchi rol o‘ynaydi.

O‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, kasbiy kompetensiyani rivojlantirishning samaradorligi bir nechta omillarga bog‘liq: o‘qituvchining pedagogik va psixologik tayyorgarligi, metodik mahorati, ijodiy faoliyati, raqamli texnologiyalarni qo‘llay bilishi hamda kommunikativ ko‘nikmalarining yuksak darajada shakllanganligi.

Zamonaviy ta’lim talablariga javob beradigan o‘qituvchi o‘z faoliyatida innovatsion yondashuvlarni tatbiq etib, dars jarayonini o‘qituvchi shaxsiga yo‘naltirilgan tarzda tashkil eta olishi kerak. Shu maqsadda o‘qituvchilarning malakasini oshirish, ilmiy-metodik seminarlar va amaliy treninglarda ishtirok etish, ilg‘or xorijiy tajribalarni o‘rganish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, maxsus san’at maktablarida o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish — bu nafaqat pedagogning shaxsiy yutug‘i, balki butun

san'at ta'limining sifatini oshirish, yosh avlodda estetik did va ijodiy tafakkurni shakllantirishning kafolatidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Шавдиров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // Педагогическое образование и наука. – 2017. – №2. – С. 109–110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // Eastern European Scientific Journal. – 2017. – №1. – P. 131–134.
3. Shovdirov S. Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region // E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – Vol. 587. – P. 02016.
4. Shavdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology // AIP Conference Proceedings. – AIP Publishing LLC, 2025. – Vol. 3268, No. 1. – P. 070035.
5. Шавдиров С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари // Современное образование (Узбекистан). – 2017. – №6. – С. 15–21.
6. Shovdirov S. A. Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari // Inter education & global study. – 2024. – №1. – С. 8–14.
7. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students // Science and Innovation. – 2023. – Vol. 2, No. B10. – P. 192–198.
8. Шавдиров С. А. Изобразительному о. и прикладному искусству // International Scientific Review of the Problems and Prospects of Modern Science and Education. – 2018. – С. 84–85.
9. Shovdirov S. Tasviriy savodxonlikka oid o'quv kompetensiyalarni shakllantirishda o'quvchilarni mantiqiy va abstrakt fikrlashga o'rgatish // Евразийский журнал академических исследований. – 2023. – Т. 3, №12. – С. 193–196.
10. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts // International Journal on Integrated Education. – 2023. – Vol. 4, No. 3. – P. 60–66.